

SYLWETKI NAUKOWE

Walenty Piłat

Instytut Słowiańszczyzny Wschodniej
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

PROF. ZW. DR HAB. ALBERT BARTOSZEWICZ JAKO PROMOTOR OLSZTYŃSKIEJ RUSYCYSTYKI

Key words: Albert Bartoszewicz, Institute of Slavic Studies, organisational and scientific activity, scientific cooperation with Kaliningrad, international Slavic conferences, scientific periodicals

Na początku lat osiemdziesiątych Zakład Filologii Rosyjskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Olsztynie znajdował się w fatalnym położeniu. Minister Stelmachowski, w związku z brakiem wymaganej liczby pracowników samodzielnych, zagroził zawieszeniem kierunku.

Uważaliśmy, że filologia rosyjska jest w Olsztynie potrzebna. Była wówczas niewielka grupa ludzi, której na istnieniu kierunku w Olsztynie zależało. Zwróciliśmy się zatem o pomoc do Profesora Alberta Bartoszewicza. Ku naszemu zaskoczeniu, wyraził zgodę na podjęcie u nas pracy na pół etatu.

Profesor od początku zatrudnienia w naszej jednostce zaczął aktywnie działać na rzecz jej umocnienia. Przede wszystkim zatrudnił na cały etat doc. dr hab. Wandę Zmarzer (dziś profesor) na stanowisku kierownika Zakładu, zabiegał o innych pracowników samodzielnych. W 1986 roku zrobiłem habilitację, a więc była już jakaś podstawa do utrzymania naszego kierunku. Profesor przykładał też wielką wagę do współpracy (rozpoczętej w 1979 roku) z Państwowym Uniwersytetem w Kaliningradzie. Niewątpliwie ważną rolę w tej działalności odegrały ówczesne władze rektorskie i dziekańskie uniwersytetu w Kaliningradzie, a przede wszystkim prof. Swietłana Waulina i prof. Roza Alimpijewa. Przecież nie było łatwo, nie było normalnej granicy, by wyjechać do Kaliningradu trzeba było uzyskać zgodę Komitetu Wojewódzkiego PZPR skonsultowaną z tamtejszym komitetem KPZR. Jednak wielokrotnie jeździliśmy do Kaliningradu, zawsze zabierając ze sobą kilkoro studentów. Podobne delegacje przyjeżdżały do nas. Z biegiem czasu postanowiliśmy, że będziemy wymieniać się tzw. praktykami letnimi. Rzeczywiście, przez kilka lat taka wymiana istniała, potem, także dzięki inicjatywie Profesora, przerodziła się w kilkutygodniowe praktyki studenckie (po trzecim roku studiów). Skoro już mowa

o Kaliningradzie, to trzeba koniecznie dodać, że to właśnie Profesor był inicjatorem uruchomienia tam najpierw specjalności polskiej, a potem polonistyki. Do dziś ten kierunek istnieje, także dzięki zatrudnionym tam rosyjskim polonistom.

Z chwilą przybycia do Olsztyna Profesor Albert Bartoszewicz zaczął zabiegać o przekształcenie skromnego Zakładu Filologii Rosyjskiej w Instytut. Poczynił w tym kierunku ważne, choć na początku niełatwe w realizacji, kroki. Przede wszystkim rzeczą najważniejszą było zatrudnienie pracowników samodzielnych. Był On, była prof. W. Zmarzer, byłem ja, ale ciągle nie spełnialiśmy koniecznych pod tym względem warunków. Przez pewien czas wspierał nas prof. zw. dr hab. Michał Łesiów z UMCS w Lublinie, w międzyczasie habilitację zrobił dr Tadeusz Zienkiewicz, zatrudniliśmy historyka Rosji – Stanisława Łańca, potem także historyka zajmującego się historią Rosji XX wieku – prof. Jana Sobczaka.

Profesor Bartoszewicz nie zaniedbywał też kształcenia młodej kadry. Pod moim kierunkiem rozpoczęła pracę nad rozprawą doktorską Iwona Obłąkowska-Galanciak (dziś Iwona Anna NDiaye) i z powodzeniem ją obroniła, także dzięki wsparciu Profesora, na UAM w Poznaniu. Sprzyjał także obronom doktoratów Joanny Orzechowskiej i Beaty Jeglińskiej. Na Jego prośbę prof. Jerzy Kaliszan z UAM w Poznaniu zgodził się być promotorem rozpraw doktorskich Joanny Nawackiej i Moniki Piotrowskiej-Mazurowskiej.

Ważnym wydarzeniem było zatrudnienie na początku lat dziewięćdziesiątych prof. zw. dr. hab. Bazylego Białokozowicza, a nieco później prof. dr. hab. Joanny Korzeniewskiej-Berczyńskiej. W ten sposób zaistniały warunki do utworzenia najpierw Katedry Słowiańszczyzny Wschodniej, a potem Instytutu Słowiańszczyzny Wschodniej. W ramach tej jednostki zostały powołane Katedry: Literatur Wschodniosłowiańskich, Językoznawstwa Wschodniosłowiańskiego, Historii Rosji, Glottodydaktyki, Literatury i Języka Litewskiego. Do tej ostatniej Katedry został zatrudniony prof. Piroczkinas z Wilna. Dr Mieczysław Jackiewicz zrobił habilitację z literatury litewskiej. Niestety, choć wprowadziliśmy lektorat z języka litewskiego, nasi studenci nie chcieli w nim uczestniczyć. Zawiesiliśmy przeto istnienie tej Katedry. W tym czasie w wyniku wyborów Profesor Bartoszewicz został dyrektorem Instytutu Słowiańszczyzny Wschodniej. Jednym słowem, dzięki zabiegom Profesora staliśmy się w pełni normalną jednostką akademicką.

Na oddzielną uwagę zasługuje działalność organizacyjna Profesora, kiedy już przeszedł do nas na cały etat. W latach 1996-1999 był dziekanem Wydziału. Prodziekanem wówczas był prof. Norbert Kasparek. Oto jego wypowiedź na temat ich współpracy:

Dla Profesora, kiedy mówił „tak”, znaczyło tak, nie bał się mówić prosto „nie”, nie szukał nigdy popularności w populizmie, w obiecankach bez pokrycia. Kiedy odpowiadał „nie wiem”, wiedziałem, że znaczy to tak, tylko po pewnym czasie. Te niezbyt popularne decyzje podejmował otwarcie sam, nie spychał tego na innych. Jego serdeczność i zwykła dobroć wobec innych nie znała granic, kosztem czasu, i niestety nie najlepszego zdrowia... był Profesor Bartoszewicz strażnikiem obyczajów i zwyczajów akademickich, tu nigdy nie szedł na żadne kompromisy... [Kasparek 2006, 200].

Kierując Wydziałem, nie zapominał o raczkujących wtedy kierunkach, jak filologia angielska i filologia germańska. To właśnie On, w celu wzmocnienia tych kierunków,

zatrudnił wybitnych specjalistów prof. zw. dr. hab. Stanisława Puppla i prof. zw. dr. hab. Józefa Darskiego z UAM w Poznaniu. Powołał czasopismo „Acta Neophilologica” przy aktywnej pomocy wyżej wymienionych profesorów. Dbał także o inne kierunki istniejące na Wydziale. Prof. zw. dr. hab. Sławomir Kalembka (niestety także już nieżyjący) pisał między innymi:

Z Albertem Bartoszewiczem zetknął mnie bezpośrednio, chyba w gabinecie dziekańskim, mój energiczny uczeń – obecnie profesor i dziekan Norbert Kasperek. Od pierwszej chwili poczułem do Bartoszewicza sympatię, zapewne z wzajemnością. Był to bowiem uczonek, który nie popisywał się swą głęboką wiedzą, znakomitymi dokonaniem badawczymi i organizacyjnymi, utrwaloną pozycją europejską wśród slawistów, umiejętnością budowania szkoły naukowej... Jego przedwczesna śmierć była ciężkim ciosem dla najbliższych, dla przyjaciół i kolegów, ale także dla humanistycznego środowiska Olsztyna. Zabrakło jednego z motorów popychających je ku prawdziwej akademickości [Kalembka 2006, 195-196].

Jako dziekan Wydziału przywiązywał też niezwykle wagę do współpracy z wtedy Państwowym Uniwersytetem w Kaliningradzie. Wielokrotnie uczestniczył w konferencjach naukowych organizowanych przez tamtejszy Wydział Filologiczny, publikował tam prace naukowe, swoje kontakty naukowe udostępniał kaliningradzkim językoznawcom. Jego jednak zasadniczą troską było, by w Kaliningradzie uruchomić polonistykę. I to się udało. Dzięki staraniom Jego i prof. Swietłany Wauliny uruchomiono najpierw specjalność polską, a potem filologię polską. Przygotowano odpowiednią kadre, zachęcono absolwentów filologii rosyjskiej do nauki języka polskiego, zainteresowano polską literaturą. Na pewno trzeba tu wymienić przede wszystkim Larysę Kołobkową, która bezbłędnie opanowała język polski i dziś kieruje Zakładem Języków Słowiańskich, prof. Leonida Malcewa, który na Uniwersytecie im. Łomonosowa w Moskwie napisał doktorat na temat twórczości Herlinga-Grudzińskiego, a potem habilitował się z zakresu polskiej literatury łagrowej. Doskonale też opanował język polski. Prof. S. Waulina zatrudniła również innych polonistów.

Ważną sprawą też była działalność przekładowa prof. Rozy Alimpijewej, co Profesor Bartoszewicz popierał i był gorącym entuzjastą Jej poczyniń translatorskich. Prof. R. Alimpijewa przetłumaczyła na język rosyjski między innymi wiersze Juliusza Słowackiego, Adama Mickiewicza, Cypriana Norwida, Adama Asnyka, Bolesława Leśmiana, Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej, Juliana Tuwima, Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego, Czesława Miłosza, Wisławy Szymborskiej, Jana Twardowskiego i in. W ten sposób literatura polska zaistniała także w okręgu kaliningradzkim i stała się przedmiotem zainteresowania kaliningradzkich studentów – polonistów.

Niewątpliwie wielkim entuzjastą i propagatorem kultury polskiej w Kaliningradzie był i jest prof. Aleksiej Dmitrowski. Albert Bartoszewicz bardzo go cenił i z szacunkiem odnosił się do jego prac na temat polsko-rosyjskich związków literackich. A. Dmitrowski uczestniczył prawie we wszystkich konferencjach naukowych organizowanych przez nasz Instytut i przyjaźnił się z Profesorem Bartoszewiczem. Podobnie trzeba napisać o zmarłym już prof. Władimirze Griesznychu. To był germanista, ale także naukowiec zainteresowany polską literaturą. Albert Bartoszewicz zawsze wyrażał się o nim z najwyższym uznaniem.

Tak więc Profesor Bartoszewicz z wielkim entuzjazmem odnosił się do współpracy z Federalnym Bałtyckim Uniwersytetem im. I. Kanta w Kaliningradzie. Uważał, że skoro tak blisko istniejemy – Olsztyn i Kaliningrad, to jest szansa na równie bliską współpracę naukową. Władze tamtejsze doceniły to i w roku 1997 nadały Profesorowi tytuł doktora honoris causa.

Kiedy mówimy o działaniach organizatorskich Profesora w Olsztynie, to koniecznie należy wspomnieć o Jego poczynaniach edytorskich oraz organizacji międzynarodowych konferencji slawistycznych. Pierwsze konferencje zorganizował w drugiej połowie lat osiemdziesiątych, ale bodajże największe znaczenie dla naszego Instytutu miała konferencja w ośrodku czasowym „Perkoz” koło Olsztynka. Wzięli w niej udział wybitni polscy slawiści, historycy i kulturologowie. Rzecz jasna, byli także goście z zagranicy. Na tejże konferencji, podczas dyskusji panelowej, postanowiono, że w Olsztynie będzie wydawany rocznik „Acta Polono-Ruthenica”. Prof. Ryszard Łużny tak oto odniósł się do tej propozycji:

Tym większego znaczenia zdaje się nabierać to, co przedsięwziął pod nowym swoim kierownictwem ośrodek olsztyński, a mianowicie kontynuacja i rozszerzenie profilu cyklu międzysłowińskich konferencji naukowych, próba odtworzenia zlikwidowanej serii wydawniczej – na bazie własnych „Zeszytów Naukowych” – typu „Studia Polono-Slavica Orientalia”... Może to właśnie dzięki Olsztynowi i okoliczności, że właśnie od tego miasta zdaje się centrum, punkt ciężkości polskich poczynąń komparatystyczno-interdyscyplinarnych, organizacyjno-naukowych, badawczych, wydawniczych i upowszechnieniowych nie tylko zaktywizują się i zsynchronizują, a także połączą rozproszone wysiłki tych, którzy pozostali jeszcze wierni tego typu badaniom... [Łużny 1994, 26].

Profesor Albert Bartoszewicz i my staraliśmy się realizować wskazania prof. Ryszarda Łużnego, bo przecież to jeden z największych autorytetów w rusycystyce polskiej. Z entuzjazmem też do tego projektu odniósł się prof. zw. dr hab. Bazyli Białokozowicz:

Badania komparatystyczne niejako zakładają konieczność gruntownego przestudiowania układów i tradycji kulturowego pogranicza, kresów i styków z uwzględnieniem czynników różnicujących, komplementarnych i integrujących z zastosowaniem w szerokim zakresie nowoczesnie pojmowanej wzajemnej recepcji, tematologii, czyli tzw. Staffgeschichte, jak również porównań genetycznych i typologicznych. Chcielibyśmy, aby olsztyńskie badania kresów i pogranicza kulturowego pięknie się wpisywały do ogólnokrajowego dorobku komparatystyki polskiej... [Białokozowicz 1994, 47].

W ten sposób zaistniało u nas czasopismo naukowe „Acta Polono-Ruthenica”. Redagował je do śmierci Albert Bartoszewicz. Potem ja przejąłem redakcję. Dziś wydajemy już dwudziesty trzeci tom. Komparatystyka zatem stała się jedną z naczelných dziedzin badań naszego Instytutu. Do dziś zresztą staramy się być wierni w swoich naukowych penetracjach tej problematyce. W niej mieszczą się także trzy tomy rozpraw zrealizowane pod moją redakcją – *W kregu kultury litewskiej* [Olsztyn 1991], *W kregu kultury białoruskiej* [Olsztyn 1994] i *W kregu kultur bałtyckich* [Olsztyn 1998]. Albert Bartoszewicz poparł tę inicjatywę i sprzyjał publikacji tych tomów. Także za kadencji Profesora zdecydowaliśmy się wydawać biuletyn informacyjny „Sławista”, który zresztą wydajemy do dziś (wyszło już przeszło dwadzieścia zeszytów). Zamieszczamy tu informacje

o ważniejszych faktach z życia Instytutu, piszą w „Sławiście” nie tylko pracownicy, lecz także studenci. Albert Bartoszewicz był zawsze bardzo zainteresowany tym biuletynem i każdy zeszyt uważnie czytał.

Będąc dziekanem naszego Wydziału, Profesor podjął także pracę na Uniwersytecie im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Nie ma w tym nic dziwnego, bowiem z tą uczelnią był szczególnie związany – tam się habilitował, tam pracował w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX wieku, tam wreszcie znał wielu pracowników, a z niektórymi był po prostu zaprzyjaźniony. Jego praca na UAM nie ograniczała się tylko do wygłaszania wykładów. Był żywo zainteresowany rozwojem naukowym młodszej kadry, o czym zresztą do dziś pamiętają niektórzy tamtejsi doktorzy habilitowani. Jednym słowem, kiedy już Profesor w coś się angażował, to dawał z siebie wszystko, by dana jednostka rozwijała się i wносиła do slawistyki polskiej znaczące osiągnięcia.

Nie mnie oczywiście oceniać dorobek naukowy Profesora Alberta Bartoszewicza (nie jestem językoznawcą), wymienię przeto ważniejsze Jego publikacje (rzecz jasna, nie wszystkie, miał ich bowiem przeszło sto pięćdziesiąt).

Monografie

1. *Суффиксальное словообразование существительных в русском языке новейшей эпохи (на материале новообразований после 1940 года)*. Poznań 1970.
2. *История суффиксальной отсубстантивной деривации существительных в русском литературном языке (nomina concreta ot nomina concreta)*. Poznań 1971.
3. *Zagadnienia ewolucji współczesnego języka rosyjskiego*. Warszawa 1987.

Podręczniki i skrypty

1. *История русского литературного языка. Часть I (Донациональный период)*. Warszawa 1973.
2. *История русского литературного языка. Часть II (Национальный период до советской эпохи)*. Warszawa 1976.
3. *История русского литературного языка*. Warszawa 1979.
4. *Zarys gramatyki historycznej języka rosyjskiego (fonetyka i morfologia)*. Warszawa 1982.
5. *Очерк исторической фонетики и морфологии русского языка*. Warszawa 1988.
6. *Słowotwórstwo rosyjskie dla Polaków*. Warszawa 1990.

Słowniki

1. *Indeks a tergo do słownika języka Puszkina*. Warszawa 1985.
2. *Słownik a tergo współczesnego języka białoruskiego*. Warszawa 1988-1989.
3. *Słownik białorusko-polski i polsko-białoruski*. Warszawa 1995.

Rozprawy, studia i artykuły naukowe

1. *Ewolucja współczesnego języka rosyjskiego a aglutynacja*. W: *Języki i literatury wschodniosłowiańskie*. Łódź 1976.

2. *К постановке вопроса об общих тенденциях развития современного русского языка*, w: *Z polskich studiów slawistycznych. Językoznawstwo*. Seria VI. Warszawa 1983.
3. *O ewolucji współczesnego języka rosyjskiego w świetle zmieniających się ważniejszych czynników ekstralingwalnych*. W: *Problemy nauczania języka rosyjskiego oraz kształcenia nauczycieli-rusycystów w Polsce*. Kielce 1990.
4. *Несколько замечаний о современной переводной лексикографии*. W: *Z badań nad językiem i współczesną literaturą rosyjską*. Olsztyn 1990.
5. *O nazwach własnych w funkcji wtórnej nominacji w języku więźniów GUŁAGU w rosyjskojęzycznej literaturze łagrowej*. W: *Onomastyka literacka*. Olsztyn 1993.
6. *Na marginesie poświadczenia ukrajinizmów w akademickim objaśniającym słowniku języka białoruskiego*. W: *W kręgu kultury ukraińskiej*. Olsztyn 1995.

Wymieniłem tu tylko niektóre pozycje z bogatego dorobku naukowego Profesora Alberta Bartoszewicza. Jak widać, w polu jego zainteresowań badawczych był nie tylko język rosyjski, lecz także białoruski (władał nim doskonale) i ukraiński. Zresztą Profesor „zaraził” nas kulturą białoruską, zaangażował do uczestnictwa w Polskim Towarzystwie Białorutenistycznym. Dzięki Jego rekomendacji braliśmy udział (z referatami) w Międzynarodowych Kongresach Białorutenistycznych w Mińsku. Jego zainteresowania kulturą były wysoko cenione przez białorutenistów warszawskich i białostockich. Miał w tym środowisku wielu przyjaciół, by wymienić tu tylko prof. Aleksandra Barszczewskiego (UW), prof. Jana Czykwina i prof. Halinę Twaranowicz (UwB), prof. Michała Sajewicza (UMCS) i prof. Bazylego Tichoniuka (UZ).

Przyjaźnił się nie tylko z językoznawcami. Wybitna badaczka prozy rosyjskiej – prof. zw. dr hab. Janina Sałajczykowa pisała:

Podczas ostatniego z nim spotkania, gdy gościłam w Olsztynie (1998), mówiliśmy o szlakach swoich wędrówek, a także o tym, co jeszcze przed nami, przed polską rusycystyką? Albert – jak zawsze – miał wiele planów. Cieszyło mnie to, był przecież znacznie młodszy, miał czas na ich realizację. Ale jak widać nie było Mu to pisane... Szczerze tego żałuję. On sam zostaje młodym, sprawnym, pędzącym po schodach po dwa stopnie, człowiekiem odpowiedzialnym, koleżeńskim, obdarzonym poczuciem humoru, ambitnym. I takim Go w swej pamięci zachowam [Sałajczyk 2006, 198].

I właśnie takim my też Go zapamiętaliśmy. Zrobił bardzo wiele dla rozwoju rusycystyki olsztyńskiej i Wydziału Humanistycznego WSP w Olsztynie, a potem UWM. Był zresztą gorącym zwolennikiem utworzenia uniwersytetu w naszym regionie.

Bibliografia

- Białokozowicz Bazyli. 1994. *Polsko-wschodniosłowiańskie pogranicze kulturowe, styki i kresy jako problem badawczy*. W: *Polsko-wschodniosłowiańskie powiązania kulturowe, literackie i językowe. Literatura i kultura*. Red. Bartoszewicz A. Olsztyn: Wydawnictwo WSP: 47.

- Kalembka Sławomir. 2006. *Słowo o Albercie Bartoszewiczu*. W: *W kręgu problemów językoznawstwa i literaturoznawstwa*. Red. Kasperek N., Koseski A., Piłat W., Sobczak J. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Aspra-Jr: 195-196.
- Kasperek Norbert. 2006. *Profesor Albert Bartoszewicz*. W: *W kręgu problemów językoznawstwa i literaturoznawstwa*. Red. Kasperek N., Koseski A., Piłat W., Sobczak J. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Aspra-Jr.
- Łużny Ryszard. 1994. *Problemy relacji kulturowych polsko-wschodniosłowiańskich – dziś*. W: *Polsko-wschodniosłowiańskie powiązania kulturowe, literackie i językowe. Literatura i kultura*. Red. Bartoszewicz A. Olsztyn: Wydawnictwo WSP: 26.
- Sałańczyk Janina. 2006. *Pamięci Prof. dr hab. Alberta Bartoszewicza*. W: *W kręgu problemów językoznawstwa i literaturoznawstwa*, Olsztyn: Wydawnictwo WSP: 198.
- W kręgu kultury litewskiej*. 1991. Red. Piłat W. Olsztyn: Wydawnictwo WSP.
- W kręgu kultury białoruskiej*. 1994. Red. Piłat W. Olsztyn: Wydawnictwo WSP.
- W kręgu kultur bałtyckich*. 1998. Red. Piłat W. Olsztyn: Wydawnictwo WSP.

Summary

ALBERT BARTOSZEWICZ, PROF. DR. HABILITATED, AS A PROMOTER OF RUSSIAN STUDIES IN OLSZTYN

Prof. Albert Bartoszewicz first co-operated with the Department of Russian Philology in the Higher Pedagogical School (in the mid-80s of the 20th c.), later founding the Chair of Eastern Slavic Studies. It is thanks to his initiative and determination that it was established. When more doctors habilitated had been employed, the Chair transformed into the Institute of Eastern Slavic Studies. Prof. Bartoszewicz initiated a series of international Slavic conferences, which have been organised in Olsztyn biennially until today. He also found it extremely important to cooperate with the Immanuel Kant Baltic Federal University in Kaliningrad. He established *Acta Polono-Ruthenica*, a scientific journal published in Olsztyn. Not only a scientist, but also a teacher, he was a supervisor of a few dozen MA students and several Ph.D. candidates.

Kontakt z Autorem:
walenty.pilat@wp.pl